

بسم الله الرحمن الرحيم

جایگاه امتحان در فلسفه خلقت انسان

فاطمیه دوم ۱۴۴۶؛ ۱۳-۱۴ آبان ۱۴۰۳؛ دانشگاه صنعتی شاهرود؛ حسین سوزنچی

جلسه اول

تهذیب الأحکام، ج ۶، ص ۱۰

مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ دَاوُدَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ وَهْبَانَ الْبَصْرِيِّ قَالَ حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدٍ الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ السَّيْرَافِيِّ قَالَ حَدَّثَنَا الْعَبَّاسُ بْنُ الْوَلِيدِ بْنِ الْعَبَّاسِ الْمَنْصُورِيُّ قَالَ حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عَيْسَى بْنِ مُحَمَّدِ الْعُرَيْضِيِّ قَالَ حَدَّثَنَا أَبُو جَعْفَرٍ عَازِمٌ قَالَ: إِذَا صِرْتَ إِلَى قَبْرِ جَدِّكَ فَاطِمَةَ ع فَقُلْ:

يَا مُمْتَحَنَةُ امْتَحَنَكَ اللَّهُ الَّذِي خَلَقَكَ قَبْلَ أَنْ يَخْلُقَكَ فَوَجَدَكَ لِمَا امْتَحَنَكَ صَابِرَةً وَ زَعَمْنَا أَنَّا لَكَ أَوْلِيَاءُ وَ مُصَدِّقُونَ وَ صَابِرُونَ لِكُلِّ مَا آتَانَا بِهِ أَبُوكَ ص وَ آتَانَا بِهِ وَصِيَّهُ ع فَإِنَّا نَسْأَلُكَ إِن كُنَّا صَدَقْنَاكَ إِلَّا الْحَقَّتْنَا بِتَصَدِّقِنَا لَهُمَا بِالْبَشَرِيِّ لِنُبَشِّرَ أَنْفُسَنَا بِأَنَّ قَدْ طَهَّرْنَا بِوَلَايَتِكَ.

در زیارت ابتدای کلام، حضرت فاطمه به عنوان کسی که مورد امتحان خالق قرار گرفته آن هم پیش از خلقت؛ و او هم در این امتحان از این جهت محل توجه قرار گرفته است که صبور بوده (نفرمود مفلح شده؛ آیا یعنی حقیقت فلاح در صبر [مقاومت] است؟)؛ این امتحان چیست و چرا اینقدر مهم است؟

مقدمه اول: جایگاه امتحان در فلسفه خلقت

وَ مَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَ الْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ (ذاریات/۵۶)

اما این فلسفه خلقت همه موجودات است نه فقط انسان:

إِنَّ كُلَّ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَ الْأَرْضِ إِلَّا آتَى الرَّحْمَنِ عَبْدًا (مریم/۹۳)

و اتفاقاً انسان تنها رده‌ای از عباد است که ممکن است در مسیر عبودیت قرار نگیرد:

أَلَمْ أَعْهَدْ إِلَيْكُمْ يَا بَنِي آدَمَ أَنْ لَا تَعْبُدُوا الشَّيْطَانَ إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُّبِينٌ (۶۰) وَ أَنْ اعْبُدُونِي هَذَا صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ (یس/۶۱)

لَعَنَهُ اللَّهُ وَ قَالَ لَأَتَّخِذَنَّ مِنْ عِبَادِكَ نَصِيبًا مَفْرُوضًا (نساء/۱۱۸)

إِنْ تَكْفُرُوا فَإِنَّ اللَّهَ غَنِيٌّ عَنْكُمْ وَلَا يَرْضَىٰ لِعِبَادِهِ الْكُفْرَ (زمر/۷)

شاید در چنین فضایی است که تاکید می‌شود بر اینکه ای انسان و ای جن تو را هم مانند سایر موجودات برای عبودیت آفریدیم؛ یعنی فلسفه آفرینش خودت را در فضای عموم مخلوقات خدا ببین؛ نه چیزی خلاف و بی‌ربط به آن.

اما همین که می‌تواند عبد نشود (بقیه عبدند و نمی‌توانند عبد نشوند) تفاوتی را در فلسفه خلقت انسان رقم می‌زند؛ یعنی عبودیت فلسفه کل آفرینش است و فلسفه خاص آفرینش انسان عبودیت خاصی است و لذا آیه مذکور می‌خواهد توجه ما را به این عبودیت خاص جلب کند.

ویژگی خاص انسان چیست؟

ما غالبا بر نفخه روح و ابعاد متعالی تاکید می‌کنیم؛ اما قبل از ما فرشتگان بودند و خدا فرمود من آدم می‌خواهم نه مقدس:

وَ إِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلَائِكَةِ إِنِّي جَاعِلٌ فِي الْأَرْضِ خَلِيفَةً قَالُوا أَتَجْعَلُ فِيهَا مَنْ يُفْسِدُ فِيهَا وَيَسْفِكُ الدِّمَاءَ وَ نَحْنُ نُسَبِّحُ بِحَمْدِكَ وَ نُقَدِّسُ لَكَ قَالَ إِنِّي أَعْلَمُ مَا لَا تَعْلَمُونَ (بقره/۳۰)

لذا آنجا که امانت ویژه به انسان را مطرح کرد بلافاصله مذمت هم کرد نه مدح:

إِنَّا عَرَضْنَا الْأَمَانَةَ عَلَى السَّمَاوَاتِ وَ الْأَرْضِ وَ الْجِبَالِ فَأَبَيْنَ أَنْ يَحْمِلْنَهَا وَ أشفقنَ مِنْهَا وَ حَمَلَهَا الْإِنْسَانُ إِنَّهُ كَانَ ظَلُومًا جَهُولًا (احزاب/۷۲)

این امانت چیست؟ در بسیاری از روایات آن را ولایت امیرالمومنین ع معرفی کرده‌اند:

الكافي، ج ۱، ص: ۴۱۳؛ بصائر الدرجات، ج ۱، ص ۷۶:

مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَىٰ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَيْنِ عَنِ الْحَكَمِ بْنِ مِسْكِينٍ عَنِ إِسْحَاقَ بْنِ عَمَّارٍ عَنْ رَجُلٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ ع فِي قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ «إِنَّا عَرَضْنَا الْأَمَانَةَ عَلَى السَّمَاوَاتِ وَ الْأَرْضِ وَ الْجِبَالِ فَأَبَيْنَ أَنْ يَحْمِلْنَهَا وَ أشفقنَ مِنْهَا وَ حَمَلَهَا الْإِنْسَانُ إِنَّهُ كَانَ ظَلُومًا جَهُولًا» قَالَ هِيَ وَ لِيَاءُ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ ع.

اما یک حدیث هست که کاملا نشان می‌دهد که این هم کاملا در افق اختیار و به عنوان مصداق اتم

و اصلی چیزی است که انسان بدان امتحان می‌شود:

مناقب آل ابی طالب علیهم السلام (لابن شهر آشوب)، ج ۲، ص: ۳۱۴

أَبُو بَكْرٍ الشَّيرَازِيُّ فِي نُزُولِ الْقُرْآنِ فِي شَأْنِ عَلِيٍّ عَ بِالْإِسْنَادِ عَنِ الْمُقَاتِلِ عَنِ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَنْفِيَّةِ عَنِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ فِي قَوْلِهِ تَعَالَى «إِنَّا عَرَضْنَا الْأَمَانَةَ» عَرَضَ اللَّهُ أَمَانَتِي عَلَى السَّمَاوَاتِ السَّبْعِ بِالثَّوَابِ وَالْعِقَابِ فَقُلْنَا رَبَّنَا لَا تُحْمِلْنَا بِالثَّوَابِ وَالْعِقَابِ لَكِنَّا نَحْمِلُهَا بِلَا ثَوَابٍ وَلَا عِقَابٍ؛ ...^۱ ثُمَّ قَالَ «وَحَمَلَهَا الْإِنْسَانُ» يَعْنِي أَمَّتَكَ يَا مُحَمَّدٌ وَوَلَايَةَ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ وَ إِمَامَتَهُ بِمَا فِيهَا مِنَ الثَّوَابِ وَالْعِقَابِ «إِنَّهُ كَانَ ظَلُومًا لِنَفْسِهِ جَهُولًا» لِأَمْرِ رَبِّهِ مَنْ لَمْ يُؤدِّهَا بِحَقِّهَا فَهُوَ ظَلُومٌ غَشُومٌ.

امانت اختيار: ویژگی خاص انسان:

یعنی قبول امانت یک نحوه تعهد دادنی است که وجود اختیار را بارز می‌کند؛ و ظاهراً مسأله اختیار به معنای خاصش است که انسان را متفاوت کرده است.

اگر مهمترین ویژگی انسان اختیار است، تحقق فلسفه آفرینش انسان (عبودیت) از گذر امتحان

خواهد بود؛ و اینجاست که به حضرت زهرا می‌رسیم: یا ممتحنه...

از این رو آیات متعددی داریم که خود همین امتحان انسان را هم هدف کل آفرینش و هم هدف آفرینش خاص انسان معرفی کرده است:

وَ هُوَ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ وَ كَانَ عَرْشُهُ عَلَى الْمَاءِ لِيَبْلُوَكُمْ أَيُّكُمْ أَحْسَنُ عَمَلًا وَ لَئِنْ قُلْتُمْ إِنَّكُمْ مَبْعُوثُونَ مِنْ بَعْدِ الْمَوْتِ لَيَقُولَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا إِنْ هَذَا إِلَّا سِحْرٌ مُبِينٌ (هود/۷)
 إِنَّا جَعَلْنَا مَا عَلَى الْأَرْضِ زِينَةً لَهَا لِنَبْلُوَهُمْ أَيُّهُمْ أَحْسَنُ عَمَلًا (كهف/۷)

این ویژگی خلیفه الهی (که انسان را کاملاً خاص کرده) با امتحان و سپس عقاب و ثواب گره خورده این است:

وَ هُوَ الَّذِي جَعَلَ لَكُمْ خَلَائِفَ الْأَرْضِ وَ رَفَعَ بَعْضَكُمْ فَوْقَ بَعْضٍ دَرَجَاتٍ لِيَبْلُوَكُمْ فِي مَا آتَاكُمْ إِنَّ رَبَّكَ سَرِيعُ الْعِقَابِ وَ إِنَّهُ لَغَفُورٌ رَحِيمٌ (انعام/۱۶۵)

۱. وَ إِنَّ اللَّهَ عَرَضَ أَمَانَتِي وَ وِلَايَتِي عَلَى الطُّيُورِ فَأَوْلَى مَنْ أَمِنَ بِهَا الْبِرَّاءَ الْبَيْضَ وَ الْقَنْابِرَ وَ أَوْلَى مَنْ جَحَدَهَا الْبُومُ وَ الْعَنْقَاءُ فَلَعَنَهُمَا اللَّهُ تَعَالَى مِنْ بَيْنِ الطُّيُورِ فَأَمَّا الْبُومُ فَلَا تَقْدِرُ أَنْ تَظْهَرَ بِالنَّهَارِ لِبُغْضِ الطَّيْرِ لَهَا وَ أَمَّا الْعَنْقَاءُ فَغَابَتْ فِي الْبِحَارِ لَا تَرَى؛

وَ إِنَّ اللَّهَ عَرَضَ أَمَانَتِي عَلَى الْأَرْضِيِّينَ فَكُلُّ بُقْعَةٍ أَمَّنَتْ بِوِلَايَتِي جَعَلَهَا طَيِّبَةً زَكِيَّةً وَ جَعَلَ نَبَاتَهَا وَ ثَمَرَهَا حُلُومًا عَذْبًا وَ جَعَلَ مَاءَهَا زَلَالًا وَ كُلُّ بُقْعَةٍ جَحَدَتْ إِمَامَتِي وَ أَنْكَرَتْ وَ لَايَتِي جَعَلَهَا سَبِيحًا وَ جَعَلَ نَبَاتَهَا مُرًّا عَلَقْمًا وَ جَعَلَ ثَمَرَهَا الْعَوْسَجَ وَ الْحَنْظَلَ وَ جَعَلَ مَاءَهَا مَلْحًا أَجَاجًا

الَّذِي خَلَقَ الْمَوْتَ وَالْحَيَاةَ لِيَبْلُوَكُمْ أَيُّكُمْ أَحْسَنُ عَمَلًا وَهُوَ الْعَزِيزُ الْغَفُورُ (مُلْك/٢)

إِنَّا خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ مِنْ نُطْفَةٍ أَمْشَاجٍ نَبْتَلِيهِ فَجَعَلْنَاهُ سَمِيعًا بَصِيرًا (انسان/٢)

روضه:

حضرت علی ع هم در این ایام یک امانتی را برگرداند؛ اما چگونه؟

الكافي (ط - الإسلامية)، ج ١، ص: ٤٥٨-٤٥٩

أَحْمَدُ بْنُ مِهْرَانَ رَحِمَهُ اللَّهُ رَفَعَهُ وَأَحْمَدُ بْنُ إِدْرِيسَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الْجَبَّارِ الشَّيْبَانِيِّ قَالَ حَدَّثَنِي الْقَاسِمُ بْنُ مُحَمَّدٍ الرَّازِيُّ قَالَ حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ الْهَرَمَزَانِيُّ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ الْحُسَيْنِيِّ بْنِ عَلِيٍّ ع قَالَ:

لَمَّا قُبِضَتْ فَاطِمَةُ ع دَفَنَهَا أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ سِرًّا وَعَفَا عَلِيٌّ مَوْضِعَ قَبْرِهَا ثُمَّ قَامَ فَحَوْلَ وَجْهَهُ إِلَى قَبْرِ رَسُولِ

اللَّهِ ص فَقَالَ:

السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ عَنِّي وَالسَّلَامُ عَلَيْكَ عَنِ ابْنَتِكَ وَ زَائِرَتِكَ وَ الْبَائِتَةِ فِي الثَّرَى بِبُقْعَتِكَ وَ الْمُخْتَارِ

اللَّهُ لَهَا سُرْعَةَ اللَّحَاقِ بِكَ

قَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ عَن صَفِيَّتِكَ صَبْرِي وَ عَفَا عَن سَيِّدَةِ نِسَاءِ الْعَالَمِينَ تَجَلَّدِي إِلَّا أَنْ لِي فِي النَّاسِ بِسُتَّتِكَ

فِي فُرْقَتِكَ مَوْضِعَ تَعَزُّ فَلَقَدْ وَسَدَّتْكَ فِي مَلْحُودِهِ قَبْرِكَ وَ فَاضَتْ نَفْسُكَ بَيْنَ نَحْرِي وَ صَدْرِي بَلَى وَ فِي

كِتَابِ اللَّهِ لِي أَنْعَمُ الْقَبُولِ إِنَّا لِلَّهِ وَ إِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ.

قَدْ اسْتَرْجَعْتَ الْوَدِيعَةَ وَ أَخَذْتَ الرَّهْيَنَةَ وَ أَخْلَسْتَ الزَّهْرَاءَ (خلس و اختلاس: ربودن فریبکارانه) فَمَا أَقْبَحَ

الْخَضْرَاءَ وَ الْغَبْرَاءَ يَا رَسُولَ اللَّهِ!

بسم الله الرحمن الرحيم

جایگاه امتحان در فلسفه خلقت انسان

جلسه دوم

يَا مُّمْتَحَنَةُ امْتَحَنَكَ اللَّهُ الَّذِي خَلَقَكَ قَبْلَ أَنْ يَخْلُقَكَ فَوَجَدَكَ لِمَا امْتَحَنَكَ صَابِرَةً وَ زَعَمْنَا أَنَّ لَكَ أَوْلِيَاءُ وَ مُصَدِّقُونَ وَ صَابِرُونَ لِكُلِّ مَا آتَانَا بِهِ أَبُوكَ ص وَ آتَانَا بِهِ وَصِيَّهُ ع فَإِنَّا نَسْأَلُكَ إِن كُنَّا صَدَقْنَاكَ إِلَّا الْاِحْتِنَا بِتَصَدِيقِنَا لَهُمَا بِالْبَشْرَى لِنُبَشِّرَ أَنْفُسَنَا بِأَنَّ قَدْ طَهَّرْنَا بِوَالِائِكَ. (تهذيب الأحكام، ج ۶، ص ۱۰)

خلاصه بحث

در متن حدیثی که در ابتدای هر جلسه به عنوان سلام بر حضرت زهرا س خوانده می‌شود، حضرت فاطمه به عنوان کسی که مورد امتحان خالق قرار گرفته محل توجه است. گفتیم فلسفه خلقت انسان عبودیت به معنای خاص بود. «وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ» (ذاریات/۵۶). خاص بودن انسان و به تعبیر قرآنی امانتی که به انسان داده شد و هیچیک از موجودات توان تحملش را نداشت، برخوردار از اختیار داشتن بود برای اینکه خودش ظرفیت بی‌نهایت (از اعلیٰ علیین تا اسفل سافلین) را که در او گذاشته‌اند رقم بزند و با آیات متعدد نشان داده شد که فلسفه خلقت خاص انسان، امتحان شدن اوست؛ که اگر این درست درک شود فهم ما از انسان و وظایفی که داریم عوض می‌شود؛ انسان قرار نیست فرشته باشد همان طور که قرار نبوده حیوان باشد.

بحث جدید (فلسفه سوم خلقت: رحمت)

توجه کنیم که در آیه دیگری فلسفه سومی برای خلقت مطرح شده: مورد رحمت واقع شدن

وَ لَوْ شَاءَ رَبُّكَ لَجَعَلَ النَّاسَ أُمَّةً وَاحِدَةً وَ لَا يَزَالُونَ مُخْتَلِفِينَ (۱۱۸) إِلَّا مَنْ رَحِمَ رَبُّكَ وَ لِذَلِكَ خَلَقَهُمْ وَ تَمَّتْ كَلِمَةُ رَبِّكَ لَأَمْلَأَنَّ جَهَنَّمَ مِنَ الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ (هود/۱۱۹)

یعنی این امتحان و ابتلاء هم در راستای رحمت خداست؛ لذا اختلاف همیشه در میان انسانها هست ولی اساساً فلسفه خلقت را این فرمود که آنها را مورد رحمت قرار دهم.

ادامه ابعاد مختلف امتحان

در نگاه اول ابتلاء با سختی‌هاست؛ اما در نگاه قرآن خوبی‌ها و نعمتها هم ابتلا و فتنه‌اند.

كُلُّ نَفْسٍ ذَائِقَةُ الْمَوْتِ وَ نَبْلُوكُمْ بِالشَّرِّ وَ الْخَيْرِ فِتْنَةً وَ إِلَيْنَا تُرْجَعُونَ (انبیاء/۳۵)

فَأَمَّا الْإِنْسَانُ إِذَا مَا ابْتَلَاهُ رَبُّهُ فَأَكْرَمَهُ وَ نَعَّمَهُ فَيَقُولُ رَبِّي أَكْرَمَنِ (۱۵) وَ أَمَّا إِذَا مَا ابْتَلَاهُ فَقَدَرَ عَلَيْهِ رِزْقَهُ فَيَقُولُ رَبِّي أَهَانَنِ (فجر/۱۶) کلا.

در حالت عادی ما در انواع فتنه‌های الهی غوطه‌وریم:

أ وَ لَا يَرُونَ أَنَّهُمْ يُفْتَنُونَ فِي كُلِّ عَامٍ مَرَّةً أَوْ مَرَّتَيْنِ ثُمَّ لَا يَتُوبُونَ وَ لَا هُمْ يَذَّكَّرُونَ (توبه/۱۲۶)

وَ اعْلَمُوا أَنَّمَا أَمْوَالُكُمْ وَ أَوْلَادُكُمْ فِتْنَةٌ وَ أَنَّ اللَّهَ عِنْدَهُ أَجْرٌ عَظِيمٌ (انفال/۲۸)

وَ مَا أَرْسَلْنَا قَبْلَكَ مِنَ الْمُرْسَلِينَ إِلَّا إِنَّهُمْ لِيَأْكُلُونَ الطَّعَامَ وَ يَمْشُونَ فِي الْأَسْوَاقِ وَ جَعَلْنَا بَعْضَكُمْ لِبَعْضٍ فِتْنَةً أ تُصْبِرُونَ وَ كَانَ رَبُّكَ بَصِيرًا (فرقان/۲۰)

همین که ایمان بیاوریم فتنه‌ها جدی‌تر می‌شود

أ حَسِبَ النَّاسُ أَنْ يُتْرَكُوا أَنْ يَقُولُوا آمَنَّا وَ هُمْ لَا يُفْتَنُونَ (۲) وَ لَقَدْ فَتَنَّا الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَلَيَعْلَمَنَّ اللَّهُ الَّذِينَ صَدَقُوا وَ لَيَعْلَمَنَّ الْكَاذِبِينَ (عنکبوت/۳)

و وقتی هم در امتحان موفق شدیم و مقاممان بالاتر رفت دوباره مبتلا به سخت‌ترش می‌شویم؛ که اگر

زمین بخوریم خیلی بدتر می‌شویم

وَ أَنْ لَوْ اسْتَقَامُوا عَلَى الطَّرِيقَةِ لَأَسْقَيْنَهُمْ مَاءً غَدَقًا (۱۶) لِنَفْتِنَهُمْ فِيهِ وَ مَنْ يُعْرِضْ عَنْ ذِكْرِ رَبِّهِ يَسْلُكْهُ عَذَابًا صَعَدًا (جن/۱۷)

پس ما در جهانی زندگی می‌کنیم که مهمترین برنامه‌ای که خدا برای ما چیده این است که ما را امتحان

کند.

اینکه هدف ما در زندگی این باشد که بهترین نمازها را بخوانیم (عبادت فردی) عدالت را در جهان محقق کنیم (عدالت اجتماعی) جهان را پر از خوبی‌ها و زیبایی‌ها کنیم و ... هدف اصلی از آفرینش ما نبوده است؛ بلکه این بوده که بباییم در امتحان شرکت کنیم و از امتحان موفق بیرون رویم: آیا موفقیت به این است که نمازمان باحال باشد؟ در جامعه ظلم نباشد؟ همه چیز زیبا به نظر برسد؟ یا اینکه وظیفه خودم را درست تشخیص بدهم و اگر تشخیص دادم و عمل کردم ولو ناچار شوم نمازم را آخر وقت بخوانم ولو نتوانم برای عدالت خارجی کاری بکنم و ... به هدف و فلسفه وجودی‌ام رسیده‌ام.

امتحان در چه ساحت‌هایی رخ می‌دهد:

مقدمه دوم: انسان سه ساحت دارد (ذات و خصلت و رفتار)

راست گفتن (صَدَقَ) یا خصلت راستگویی داشتن (صادق) با صَدِيق و مخلص شدن متفاوت است و امتحانهای متفاوتی طلب می‌کند و انسان متناسب با هر ساحتی امتحانی دارد؛

(۱) در قرآن وقتی فقط مساله در افق عمل (یا اعمال) مطرح است فعل «صَدَقَ» به کار رفته:

مِنَ الْمُؤْمِنِينَ رِجَالٌ صَدَقُوا مَا عَاهَدُوا اللَّهَ عَلَيْهِ فَمِنْهُمْ مَن قَضَىٰ نَحْبَهُ وَمِنْهُمْ مَن يَنْتَظِرُ وَمَا بَدَّلُوا تَبْدِيلًا
(احزاب/۲۳)

(۲) وقتی به حد یک خصلت و ملکه می‌رسد «صادق» مطرح می‌شود؛

مثلا در آیه زیر مومنانی که با بر مداومت بر برخی وظایف دینی، خصلتی در آنها تثبیت شده:

إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ ثُمَّ لَمْ يَرْتَابُوا وَجَاهَدُوا بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ أُولَٰئِكَ هُمُ الصَّادِقُونَ (حجرات/۱۵)

(۳) اما «صدیق» آنجایی است که حقیقت ایمان (نه فقط یک خصلت) در شخص تثبیت می‌شود؛

وَالَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَرُسُلِهِ أُولَٰئِكَ هُمُ الصَّادِقُونَ وَالشُّهَدَاءُ عِنْدَ رَبِّهِمْ لَهُمْ أَجْرُهُمْ وَنُورُهُمْ وَالَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ الْجَحِيمِ (حدید/۱۹)

مصادیقش در قرآن همان مخلصین‌اند؛ کسانی‌اند همچون پیامبران و حضرت مریم:

وَ اذْكُرْ فِي الْكِتَابِ اِبْرَاهِيمَ اِنَّهُ كَانَ صَدِيقًا نَبِيًّا (مریم/۴۱)

مَا الْمَسِيحُ ابْنُ مَرْيَمَ اِلَّا رَسُوْلٌ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِ الرُّسُلُ وَاُمُّهُ صَدِيقَةٌ (مائده/۷۵)

و حضرت زهرا هم که الصدیقه الكبرى است:

الأمالی (للطوسی)، ص ۶۶۸

أَخْبَرَنَا الْحُسَيْنُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الْقَرَوِينِيُّ، قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ مُحَمَّدُ بْنُ وَهْبَانَ، قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو الْقَاسِمِ عَلِيُّ بْنُ حُبَشَى، قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو الْفَضْلِ الْعَبَّاسُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَيْنِ، قَالَ: حَدَّثَنَا أَبِي عَنْ صَفْوَانَ بْنِ يَحْيَى، وَ جَعْفَرَ بْنِ عِيْسَى بْنِ يَقْطِينِ، قَالَا: حَدَّثَنَا الْحُسَيْنُ بْنُ أَبِي غُنْدَرٍ، عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ عَمَّارٍ، وَ أَبِي بَصِيرٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ)، قَالَ:

إِنَّ اللَّهَ (تَعَالَى) أَمَّهَرَ فَاطِمَةَ (عَلَيْهَا السَّلَامُ) رُبْعَ الدُّنْيَا، فَرُبِعُهَا لَهَا، وَ أَمَّهَرَهَا الْجَنَّةَ وَ النَّارَ، تُدْخِلُ أَعْدَاءَهَا النَّارَ، وَ تُدْخِلُ أَوْلِيَاءَهَا الْجَنَّةَ، وَ هِيَ الصَّدِيقَةُ الْكُبْرَى، وَ عَلَى مَعْرِفَتِهَا دَارَتِ الْقُرُونُ الْأُولَى [الأولى].

دعای ندبه: اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ، وَ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ جَدِّهِ رَسُولِكَ السَّيِّدِ الْأَكْبَرِ، وَ عَلَى أَبِيهِ السَّيِّدِ الْأَصْغَرِ وَ جَدَّتِهِ الصَّدِيقَةِ الْكُبْرَى فَاطِمَةَ بِنْتَ مُحَمَّدٍ.

پس یک امتحان برای رفتار است (عمل صالح: راست گفت یا دروغ گفت)

یک امتحان پیچیده تر برای خصلت است (صفات و ملکات: راستگوست یا دروغگو)

بالاترین امتحان امتحان مربوط به ذات است (حقیقت ایمان در او هست یا کافر و منافق است) که

در مورد حضرت زهرا مطرح شده است: (حدیث اول بحث)

فتنه‌ها و بلاها و امتحان‌ها هم می‌تواند در هر یک از سه سطح باشد

(۱) برخی ناظر به عمل دانسته:

إِنَّا جَعَلْنَا مَا عَلَى الْأَرْضِ زِينَةً لَهَا لِنَبْلُوَهُمْ أَيُّهُمْ أَحْسَنُ عَمَلًا (کهف/۷)

(۲) برخی ناظر به خصلت‌هایی که درون سینه و دل ماست:

ثُمَّ أَنْزَلَ عَلَيْكُم مِّن بَعْدِ الْغَمِّ أَمَنَةً نُّعَاسًا يَغْشَى طَائِفَةً مِّنْكُمْ وَ طَائِفَةٌ قَدْ أَهَمَّتْهُمْ أَنفُسُهُمْ يَظُنُّونَ بِاللَّهِ غَيْرَ الْحَقِّ ظَنَّ الْجَاهِلِيَّةِ يَقُولُونَ هَل لَّنَا مِنَ الْأَمْرِ مِنْ شَيْءٍ قُلْ إِنَّ الْأَمْرَ كُلَّهُ لِلَّهِ يُخْفُونَ فِي أَنفُسِهِمْ مَا لَا يُبْدُونَ لَكَ يَقُولُونَ لَوْ كَانَ لَنَا مِنَ الْأَمْرِ شَيْءٌ مَا قُتِلْنَا هَاهُنَا قُلْ لَوْ كُنْتُمْ فِي بُيُوتِكُمْ لَبَرَزَ الَّذِينَ كُتِبَ عَلَيْهِمُ الْقَتْلُ إِلَى مَضَاجِعِهِمْ وَ لِيَبْتَلِيَ اللَّهُ مَا فِي صُدُورِكُمْ وَ لِيَمْحُصَ مَا فِي قُلُوبِكُمْ وَ اللَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ (آل عمران/۱۵۴)

وَ لِنَبْلُوَنَّكُمْ حَتَّى نَعْلَمَ الْمُجَاهِدِينَ مِنْكُمْ وَ الصَّابِرِينَ وَ نَبْلُوَ أَخْبَارَكُمْ (محمد/۳۱)

(۳) اما بالاترین امتحان امتحان خود قلب است نه خصلت‌های درون قلب؛ که فقط یکبار در قرآن آمده:

إِنَّ الَّذِينَ يَعْصُونَ أَوْصَاتَهُمْ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ أُولَئِكَ الَّذِينَ امْتَحَنَ اللَّهُ قُلُوبَهُمْ لِلتَّقْوَى لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَ أَجْرٌ عَظِيمٌ (حجرات/۳)

در احادیث این مومن ممتحن القلب را در ردیف فرشتگان مقرب و پیامبران مرسل قرار داده‌اند

الکافی، ج ۱، ص ۴۰۱

مُحَمَّدُ بْنُ يُحْيَى عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَيْنِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ عَنْ عَمَّارِ بْنِ مَرْوَانَ عَنْ جَابِرِ قَالَ قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ ع:

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ص: إِنَّ حَدِيثَ آلِ مُحَمَّدٍ صَعْبٌ مُسْتَصْعَبٌ لَا يُؤْمِنُ بِهِ إِلَّا مَلَكٌ مُقَرَّبٌ أَوْ نَبِيٌّ مُرْسَلٌ أَوْ عَبْدٌ ائْتَحَنَ اللَّهُ قَلْبَهُ لِلْإِيمَانِ. فَمَا وَرَدَ عَلَيْكُمْ مِنْ حَدِيثِ آلِ مُحَمَّدٍ ص فَلَا تَنْتَهِ لَه قُلُوبُكُمْ وَ عَرَفْتُمُوهُ فَأَقْبَلُوهُ؛ وَ مَا اِشْمَأَزَتْ مِنْهُ قُلُوبُكُمْ وَ أَنْكَرْتُمُوهُ فَارُدُّوهُ إِلَى اللَّهِ وَ إِلَى الرَّسُولِ وَ إِلَى الْعَالَمِ مِنْ آلِ مُحَمَّدٍ. وَ إِنَّمَا الْهَالِكُ أَنْ يَحْدُثَ أَحَدُكُمْ بِشَيْءٍ مِنْهُ لَا يَحْتَمِلُهُ، فَيَقُولُ: وَ اللَّهُ مَا كَانَ هَذَا؛ وَ اللَّهُ مَا كَانَ هَذَا. وَ الْإِنْكَارُ هُوَ الْكُفْرُ.

الکافی، ج ۱، ص ۴۰۱

أَحْمَدُ بْنُ إِدْرِيسَ عَنْ عِمْرَانَ بْنِ مُوسَى عَنْ هَارُونَ بْنِ مُسْلِمٍ عَنْ مَسْعَدَةَ بْنِ صَدَقَةَ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ ع قَالَ: ذُكِرَتِ التَّقِيَّةُ يَوْمًا عِنْدَ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ ع فَقَالَ: وَ اللَّهُ لَوْ عَلِمَ أَبُو ذَرٍّ مَا فِي قَلْبِ سَلْمَانَ لَقَتَلَهُ وَ لَقَدْ أَخَى رَسُولُ اللَّهِ ص بَيْنَهُمَا فَمَا ظَنُّكُمْ بِسَائِرِ الْخَلْقِ؟ إِنَّ عِلْمَ الْعُلَمَاءِ صَعْبٌ مُسْتَصْعَبٌ لَا يَحْتَمِلُهُ إِلَّا نَبِيٌّ مُرْسَلٌ أَوْ مَلَكٌ مُقَرَّبٌ أَوْ عَبْدٌ مُؤْمِنٌ ائْتَحَنَ اللَّهُ قَلْبَهُ لِلْإِيمَانِ. فَقَالَ: وَ إِنَّمَا صَارَ سَلْمَانُ مِنَ الْعُلَمَاءِ لِأَنَّهُ أَمْرٌ مَنَا أَهْلَ الْبَيْتِ؛ فَلِذَلِكَ نَسَبْتُهُ إِلَى الْعُلَمَاءِ.

بصائر الدرجات، ج ۱، ص ۲۶؛ الخرائج و الجرائح، ج ۲، ص ۷۹۴

حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ يَزِيدَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي عَمِيرٍ عَنْ مَنصُورٍ عَنْ مُخَلَّدِ بْنِ حَمَزَةَ بْنِ نَصْرِ عَنْ أَبِي رَبِيعِ الشَّامِيِّ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ قَالَ: كُنْتُ مَعَهُ جَالِسًا فَرَأَيْتُ أَنَّ أَبَا جَعْفَرٍ ع قَدْ قَامَ فَرَفَعَ رَأْسَهُ وَ هُوَ يَقُولُ: يَا أَبَا الرَّبِيعِ حَدِيثٌ تَمَضَّعَهُ الشَّيْخَةُ بِاللَّسْتِنَتِهَا لَا تَدْرِي مَا كُنْهَةٌ. قُلْتُ: مَا هُوَ جَعَلَنِي اللَّهُ فِدَاكَ؟

قَالَ: قَوْلُ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ ع إِنَّ أَمْرَنَا صَعْبٌ مُسْتَصْعَبٌ لَا يَحْتَمِلُهُ إِلَّا مَلَكٌ مُقَرَّبٌ أَوْ نَبِيٌّ مُرْسَلٌ أَوْ عَبْدٌ مُؤْمِنٌ ائْتَحَنَ اللَّهُ قَلْبَهُ لِلْإِيمَانِ. يَا أَبَا الرَّبِيعِ! أَلَا تَرَى أَنَّهُ يَكُونُ مَلَكٌ وَ لَا يَكُونُ مُقَرَّبًا وَ لَا يَحْتَمِلُهُ إِلَّا مُقَرَّبٌ؛ وَ قَدْ يَكُونُ نَبِيٌّ وَ لَا يَكُونُ مُرْسَلٌ وَ لَا يَحْتَمِلُهُ إِلَّا مُرْسَلٌ؛ وَ قَدْ يَكُونُ مُؤْمِنٌ وَ لَا يَكُونُ بِمُتَّحِنٍ وَ لَا يَحْتَمِلُهُ إِلَّا مُؤْمِنٌ قَدْ ائْتَحَنَ اللَّهُ قَلْبَهُ لِلْإِيمَانِ.

بالاترين ساحت و جودی: ایمان و کفر و نفاق است و علامت ایمان ولایت است

اصل وجود انسان در تعبیر قرآنی «قلب» اوست. مهمترین ودیعه خدا به ما همان قلب ماست که سالم

داده و قرار است سالم تحویل بدهیم:

يَوْمَ لَا يَنْفَعُ مَالٌ وَ لَا بَنُونَ (۸۸) إِلَّا مَنْ أَتَى اللَّهَ بِقَلْبٍ سَلِيمٍ (شعراء/۸۹)

وَ لَكِنَّ اللَّهَ حَبِيبٌ إِلَيْكُمْ الْإِيمَانَ وَ زَيْنَهُ فِي قُلُوبِكُمْ وَ كَرَهُ إِلَيْكُمْ الْكُفْرَ وَ الْفُسُوقَ وَ الْعِصْيَانَ أُولَئِكَ هُمُ الرَّاشِدُونَ (حجرات/۷)

مهمترین ویژگی قلب این است که ایمان بیاورد یا کافر شود یا نفاق بورزد.

يَا أَيُّهَا الرَّسُولُ لَا يَحْزَنكَ الَّذِينَ يُسَارِعُونَ فِي الْكُفْرِ مِنَ الَّذِينَ قَالُوا آمَنَّا بِأَفْوَاهِهِمْ وَ لَمْ تُؤْمِنْ قُلُوبُهُمْ (مائده/۴۱)

حالا از کجا بدانیم ایمان وارد قلب ما شده است:

قَالَتِ الْأَعْرَابُ آمَنَّا قُلْ لَمْ تُؤْمِنُوا وَ لَكِنَّ قَوْلُوا اسْلَمْنَا وَ لَمَّا يَدْخُلُ الْإِيمَانُ فِي قُلُوبِكُمْ وَ إِنْ تُطِيعُوا اللَّهَ وَ رَسُولَهُ لَا يَلِتْكُمْ مِنْ أَعْمَالِكُمْ شَيْئاً إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ (حجرات/۱۴)

نکند ایمان نداریم و خودمان نمی دانیم و فکر می کنیم از همه بهتریم:

وَ إِذَا قِيلَ لَهُمْ آمِنُوا كَمَا آمَنَ النَّاسُ قَالُوا أَنُؤْمِنُ كَمَا آمَنَ السُّفَهَاءُ أَلَا إِنَّهُمْ هُمُ السُّفَهَاءُ وَ لَكِنَّ لَا يَعْلَمُونَ (بقره/۱۳)

قُلْ هَلْ نُنَبِّئُكُمْ بِالْأَخْسَرِينَ أَعْمَالاً (۱۰۳) الَّذِينَ ضَلَّ سَعِيَهُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَ هُمْ يَحْسَبُونَ أَنَّهُمْ يُحْسِنُونَ صُنْعاً (۱۰۴) أُولَئِكَ الَّذِينَ كَفَرُوا بِآيَاتِ رَبِّهِمْ وَ لِقَائِهِ فَحَبَّتْ أَعْمَالُهُمْ فَلَا نُقِيمُ لَهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَزْناً (۱۰۵) ذَلِكَ جَزَاؤُهُمْ جَهَنَّمَ بِمَا كَفَرُوا وَ اتَّخَذُوا آيَاتِي وَ رَسُولِي هُزُواً (كهف/۱۰۶)

اینجاست که یک شاخص می خواهد. در ادبیات دینی نام آن شاخص ولایت است؛ تن دادن به ولایت خدا و دوری از ولایت شیطان:

اللَّهُ وَلِيُّ الَّذِينَ آمَنُوا يُخْرِجُهُمْ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ وَ الَّذِينَ كَفَرُوا أَوْلِيَاؤُهُمُ الطَّاغُوتُ يُخْرِجُونَهُمْ مِنَ النُّورِ إِلَى الظُّلُمَاتِ أُولَئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ (بقره/۲۵۷)

چه کسی مظهر ولایت خداست؟ خود خدا باید بگوید و لا غیر. نمی توانیم خودمان انتخاب کنیم (استدلال امام زمان ع درباره ناتوانی ما از انتخاب):

کمال الدین و تمام النعمه (صدوق)، ج ۲، ص: ۴۶۱-۴۶۲؛ دلائل الإمامه (طبری)، ص: ۵۱۵؛ الإحتجاج (للطبرسی)، ج ۲، ص: ۴۶۴

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ حَاتِمِ النَّوْفَلِيِّ الْمَعْرُوفِ بِالْكَرْمَانِيِّ قَالَ حَدَّثَنَا أَبُو الْعَبَّاسِ أَحْمَدُ بْنُ عَيْسَى الْوَشَّاءُ الْبَغْدَادِيُّ قَالَ حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ طَاهِرِ الْقُمِيِّ قَالَ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَحْرِ بْنِ سَهْلِ الشَّيْبَانِيِّ قَالَ حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مَسْرُورٍ عَنْ سَعْدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْقُمِيِّ قَالَ:

... لَمْ أَجِدْ لَهَا مُجِيبًا عَلَى أَنْ أَسْأَلَ عَنْهَا خَبِيرَ أَهْلِ بَلَدِي أَحْمَدَ بْنَ إِسْحَاقَ صَاحِبَ مَوْلَانَا أَبِي مُحَمَّدٍ عَ فَارَتْحَلْتُ خَلْفَهُ ... فَلَمَّا انْصَرَفَ أَحْمَدُ بْنُ إِسْحَاقَ لِيَأْتِيَهُ بِالثُّوبِ نَظَرَ إِلَيَّ مَوْلَانَا أَبُو مُحَمَّدٍ عَ فَقَالَ مَا جَاءَ بِكَ يَا سَعْدُ فَقُلْتُ شَوْقَنِي أَحْمَدُ بْنُ إِسْحَاقَ عَلَى لِقَاءِ مَوْلَانَا قَالَ وَالْمَسَائِلُ الَّتِي أَرَدْتَ أَنْ تَسْأَلَهُ عَنْهَا قُلْتُ عَلَى حَالِهَا يَا مَوْلَايَ قَالَ فَسَلْ قُرَّةَ عَيْنِي وَ أَوْمًا إِلَى الْعُلَامِ فَقَالَ لِي الْعُلَامُ سَلْ عَمَّا بَدَأَ لَكَ ...

أَخْبَرَنِي عَنِ الرَّسُولِ الَّذِينَ اصْطَفَاهُمُ اللَّهُ تَعَالَى وَ أَنْزَلَ عَلَيْهِمُ الْكِتَابَ وَ أَيْدَهُمُ بِالْوَحْيِ وَ الْعِصْمَةَ إِذْ هُمْ أَعْلَامُ الْأُمَمِ وَ أَهْدَى إِلَى الْإِخْتِيَارِ مِنْهُمْ مِثْلُ مُوسَى وَ عَيْسَى عَ هَلْ يَجُوزُ مَعَ وَفُورِ عَقْلِهِمَا وَ كَمَالِ عِلْمِهِمَا إِذَا هَمَّا بِالْإِخْتِيَارِ أَنْ يَقَعَ خَيْرُهُمَا عَلَى الْمُنَافِقِ وَ هُمَا يَظُنَّانِ أَنَّهُ مُؤْمِنٌ؟ قُلْتُ لَا فَقَالَ هَذَا مُوسَى كَلِمَةُ اللَّهِ مَعَ وَفُورِ عَقْلِهِ وَ كَمَالِ عِلْمِهِ وَ نَزُولِ الْوَحْيِ عَلَيْهِ اخْتَارَ مِنْ أَعْيَانِ قَوْمِهِ وَ وَجُوهِ عَسْكَرِهِ لِمِيقَاتِ رَبِّهِ سَبْعِينَ رَجُلًا مِمَّنْ لَا يَشْكُ فِي إِيْمَانِهِمْ وَ إِخْلَاصِهِمْ فَوَقَعَتْ خَيْرَتُهُ عَلَى الْمُنَافِقِينَ قَالَ اللَّهُ تَعَالَى «وَ اخْتَارَ مُوسَى قَوْمَهُ سَبْعِينَ رَجُلًا لِمِيقَاتِنَا» إِلَى قَوْلِهِ «لَنْ نُؤْمِنَ لَكَ حَتَّى نَرَى اللَّهَ جَهْرَةً فَأَخَذَتْهُمُ الصَّاعِقَةُ بِظُلْمِهِمْ» فَلَمَّا وَجَدْنَا اخْتِيَارَ مَنْ قَدْ اصْطَفَاهُ اللَّهُ لِلنَّبُوَّةِ وَاقِعًا عَلَى الْأَفْسَادِ دُونَ الْأَصْلِحِ وَ هُوَ يَظُنُّ أَنَّهُ الْأَصْلِحُ دُونَ الْأَفْسَادِ عَلِمْنَا أَنَّ لَا اخْتِيَارَ إِلَّا لِمَنْ يَعْلَمُ مَا تُخْفِي الصُّدُورُ وَ مَا تَكِنُّ الضَّمَائِرُ وَ تَتَصَرَّفُ عَلَيْهِ السَّرَائِرُ وَ أَنْ لَا خَطَرَ لِاخْتِيَارِ الْمُهَاجِرِينَ وَ الْأَنْصَارِ بَعْدَ وَفُوعِ خَيْرَةِ الْأَنْبِيَاءِ عَلَى ذَوِي الْأَفْسَادِ لَمَّا أَرَادُوا أَهْلَ الصَّلَاحِ.

لذا سخت ترین امتحان، امتحان در ولایت است؛ حضرت زهرا مظهر کسی است که ماموم حقیقی است در اوج خود؛ و این موقعیتی است که خود امامان نمی توانستند بروز دهند. شاید بر همین اساس است که:

أطيب البيان في تفسير القرآن، ج ۱۳، ص: ۲۲۵

فی حدیث منسوب الی العسکری علیه السلام قال: نحن حجج الله علی خلقه، و جدتنا فاطمة حجة الله علینا.

الانتصار العاملی ج ۷ ص ۲۳۷

روایة الرضا علیه السلام حیث یقول: نحن حجج الله علیکم وأما فاطمة حجة الله علینا

و چون چنین ظرفیتی در اصل وجود و ذات خود دارد برای این مقام برگزیده شده است. حدیث اول

بحث:

يَا مُمْتَحَنَةُ امْتَحَنَكَ اللَّهُ الَّذِي خَلَقَكَ قَبْلَ أَنْ يَخْلُقَكَ فَوَجَدَكَ لِمَا امْتَحَنَكَ صَابِرَةً وَ زَعَمْنَا أَنَّ لَكَ أَوْلِيَاءُ وَ مُصَدِّقُونَ وَ صَابِرُونَ لِكُلِّ مَا آتَانَا بِهِ أَبُوكَ ص وَ آتَانَا بِهِ وَصِيَّهُ ع فَإِنَّا نَسْأَلُكَ إِن كُنَّا صَدَقْنَاكَ إِلَّا أَحَقَّتْنَا بِتَصَدِيقِنَا لَهُمَا بِالْبَشَرِيِّ لِنُبَشِّرَ أَنْفُسَنَا بِأَنَّ قَدْ **طَهَّرْنَا بِوَلَايَتِكَ**. (تهذيب الأحكام، ج ٦، ص ١٠)

روضه

در واقع حضرت فاطمه مسیر ولایت را چنان تثبیت کرد که هر انسانی ولو سنی باشد و فقط با منابع اهل سنت به تحقیق اقدام کند بالاخره باید میان قبول ولایت اهل بیت یا ولایت مخالفان آنها انتخاب کند؛ یعنی در خود منابع اهل سنت شاید اگر کسی درباره حضرت علی ع تحقیق کند به دوراهی تصمیم گیری نرسد اما درباره حضرت زهرا تحقیق کند حتما به دوراهی تصمیم گیری می رسد؛ زیرا روایت عایشه از غربت حضرت فاطمه س و درگیری او با ابوبکر و قهر کردنی که نه با او تکلم کرد و نه اجازه حضور بر پیکرش و نماز خواندن و دفن را به او داد در معتبرترین منبع اهل سنت آمده است:

«صحیح البخاری» (١٣٩ / ٥):

٤٢٤٠ - حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ، حَدَّثَنَا اللَّيْثُ، عَنْ عُقَيْلٍ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ عُرْوَةَ، عَنْ عَائِشَةَ، أَنَّ فَاطِمَةَ عَلَيْهَا السَّلَامُ، بِنْتُ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أُرْسِلَتْ إِلَى أَبِي بَكْرٍ تَسْأَلُهُ مِيرَاثَهَا مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِمَّا أَفَاءَ اللَّهُ عَلَيْهِ بِالْمَدِينَةِ، وَفَدَكَ وَمَا بَقِيَ مِنْ خُمْسِ خَيْبَرَ فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ: إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «لَا نُورَثُ، مَا تَرَكْنَا صَدَقَةً، إِنَّمَا يَأْكُلُ آلُ مُحَمَّدٍ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - فِي هَذَا الْمَالِ»، وَإِنِّي وَاللَّهِ لَا أُغَيِّرُ شَيْئًا مِنْ صَدَقَةِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ حَالِهَا الَّتِي كَانَ عَلَيْهَا فِي عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَلَأَعْمَلَنَّ فِيهَا بِمَا عَمِلَ بِهِ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. فَأَبَى أَبُو بَكْرٍ أَنْ يَدْفَعَ إِلَيَّ فَاطِمَةَ مِنْهَا شَيْئًا، فَوَجَدْتُ فَاطِمَةَ عَلَى أَبِي بَكْرٍ فِي ذَلِكَ، فَهَجَرْتُهُ فَلَمْ تَكَلِّمَهُ حَتَّى تُوَفِّيتُ، وَعَاشَتْ بَعْدَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سِتَّةَ أَشْهُرٍ، فَلَمَّا تُوَفِّيتُ دَفَنَهَا زَوْجَهَا عَلِيًّا لَيْلًا، وَلَمْ يُؤْذَنْ بِهَا أَبَا بَكْرٍ وَصَلَّى عَلَيْهَا، وَكَانَ لِعَلِيٍّ مِنَ النَّاسِ وَجْهٌ حَيَاةَ فَاطِمَةَ، فَلَمَّا تُوَفِّيتُ اسْتَنْكَرَ عَلِيٌّ وَجُوهَ النَّاسِ،

بالاخره خود اهل سنت هم احادیثی دارند که فاطمه را سیده نساء اهل الجنة می دانند

و هم احادیثی دارند که من مات و لم يعرف امام زمانه مات میتة جاهلیة.

با درگیری بین ابوبکر و حضرت فاطمه و این قهر کردن معلوم است که فاطمه ابوبکر را امام زمانه نمی دانسته؟ آیا فاطمه که طبق نصوص آنها سرور زنان بهشتی است به مرگ جاهلی از دنیا رفته یا ابوبکر امام زمانه نبوده است؟